

Knoz, Tomáš

Komplikace konfiskačního procesu (1622-1623)

In: Knoz, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace : moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2006, pp. [192]-206

ISBN 8086488349 (Matice moravská)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123618>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Komplikace konfiskačního procesu (1622–1623)

Ihned na počátku dvacátých let se začalo ukazovat, že složitost vzniklé situace značně přesahuje zkušenosti císaře, jeho tajné rady i dvorské komory a že bude nutno průběh konfiskací zkonsolidovat a pokrýt dalšími zákonnými normami. Vídeňský dvůr se zjevně obával, aby se mu celý proces nevymkl z rukou. Na císaře i komoru se totiž začaly valit stohy žádostí o přidělení konfiskátů, o nichž bylo potřeba rozhodovat na základě racionálního a jednotného politického i právního postupu.

Nepřehlednost spektra žadatelů o konfiskáty

Především se jako jistý problém ukázala početnost i šíře sociálního spektra žadatelů o moravské konfiskáty. Po první vlně nejrychlejších pretendentů a druhé vysoce postavených aristokratů a vojenských velitelů se o uvolněné statky začaly zajímat další osoby. Část z nich pocházela z tradiční moravské šlechty a jejím zájmem bylo získat majetky konfiskované jejím příbuzným. Dále se mezi pretendenty často objevovali úředníci nejrozličnějšího druhu i hodností, kteří měli dojem, že se ve své službě také dostatečně zasloužili, a navíc byli o průběhu konfiskačního procesu velmi dobře informováni. Třetí skupinu, která se stačila ještě v počáteční fázi pobělohorských konfiskací v poměrně hojné míře angažovat, tvořili nejrozličnější císařští dvořané, zaměstnanci a obchodní partneři dvora a příslušníci dvorské či s dvorem nějakým způsobem spjaté šlechty. Mezi žadateli se často vyskytovaly vdovy po provinilých osobách a jejich blízcí příbuzní, kteří se nezúčastnili povstání. Typickým příkladem byla manželka Jana Mořice z Redernu nebo již několikrát zmíněný Adam mladší z Valdštejna a Vít Jindřich z Thurnu.³⁹¹ Byli zde císařští úředníci i místodržitelští úředníci kardinála Dietrichsteina jako Karel Villinger ze Schönenbergu, Ferdinand z Katzensteina, Gottfried Fabelhaupt či Šimon Kratzer ze Schönsbergu.³⁹² Často se objevila či opakovala i jména císařských lékařů typu

(391) Nároky manželky Jana Mořice z Redernu na statek Kunín (Kunvald) po zemřelém Baltazaru Celtrysovi. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 418, kart. 140, únor 1623.

(392) Karlu Villingerovi byl za 80 000 zl. prodán statek Račice. TAMTÉŽ, inv. č. 420, kart. 141, duben 1623, fol. 90. Ferdinand z Katzensteina a podobně i Gottfried Fabelhaupt požádali o „libovolný stateček na Moravě“. TAMTÉŽ, inv. č. 421, kart. 141, květen 1623, fol. 9–12. Šimonu Kratzerovi bylo navrženo přidělení statku Mitrova na Českomoravské vrchovině jako

Adama Gabelkovera či Tomáše Mingoniho, jeho zlatníka Filipa Holbeina nebo historika Šebestiána Forteguerry.³⁹³ Spektrum restituentů, претенdentů a nabyvatelů se stalo rozsáhlým a komplikovaným konglomerátem osob, a úředníkům císařské dvorské komory a dokonce i úředníkům působícím přímo na Moravě nejspíše začalo činit dosti velké potíže vyznat se v oprávněnosti jejich skutečných nároků a žádostí. Kardinál Dietrichstein si nejednou stěžoval, že dvorští úředníci nejsou dobře obeznámeni s konkrétní situací v zemi, že se dopouštějí chyb a přidělují nebo restituují panství, jež už byla jednou prodána, popřípadě že nereagují na supliky jednotlivých osob ani na jeho vlastní přípisy. Vídeňští úředníci císařské dvorské komory dávali najevo pravý opak. Často zdůrazňovali pomalost, s níž kardinálovi podřízení na Moravě vyřizovali jednotlivé kauzy, a chyby, kterých se při svém postupu dopouštěli. Z Vídně byly proto kardinálovi zasílány nejrůznější „*Erinnerungen*“, v nichž ho žádali o nápravu a urychlení práce. V jednu chvíli na jaře roku 1623 se komplikace s prodejem moravských konfiskovaných statků dokonce jevily být tak velké, že císař vydal kardinálu Dietrichsteinovi rozkaz k dočasnému zastavení prodeje. Bylo rozhodnuto, že nejdříve má být situace vyjasněna a pro konfiskáty mají být nalezeni noví kupci. Praxe pomyslné „volné soutěže“ o konfiskovaná panství, při níž se o ně hlásili žadatelé sami od sebe, měla být alespoň částečně vystřídána vytipováním vhodných osob. Není vyloučeno, že uvedená krize v předávání moravských konfiskátů byla jedním z podnětů k vypracování konfiskačního protokolu, jenž byl vlastně inventurou dosaženého stavu a měl v dalším průběhu konfiskačního procesu učinit pořádek.³⁹⁴

náhrada za jeho půjčku na císařovu cestu do Řezna. TAMTÉŽ, inv. č. 418, kart. 140, únor 1623. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, fol. 136 (Villinger).

(393) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 418, kart. 140, únor 1623. Postoupení novosyrovského panství císařovu osobnímu lékaři Dr. Adamu Gabelkoverovi. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, fol. 95v, 179 (Gabelkover).

(394) „...Als haben Wir EL dessen zu Ihrer Nachrichtung, und damit Sie die jenigen so sich bei Ihr umb khauffliche Hinlassung dergleichen Guetter anmelden mechten, hiernach also bescheiden khönnen, in Kaiserlichen und Königlichen Gnaden auch alle Guetter darmit wir Ihre vorders wolgewogen verbleiben erinnern wollen...“ MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 419, kart. 141, 21. 3. 1623, fol. 71–71v. V tomto případě je ještě nutno připomenout, že k dané situaci došlo za císařova pobytu na sjezdu v Řezně, kde na něj mnozí šlechtíci vyvíjeli tlak, aby byly konfiskáty přiděleny právě jim. To mohlo samozřejmě posílit císařovu snahu osobně se do průběhu předávání konfiskátů vložit a upřednostnit vybrané osoby.

Chyby a omyly císařských úředníků

Začalo se ukazovat, že úředníci centrálních císařských orgánů, kteří ve svých rukou měli rozhodující pravomoci, nejsou ve všech případech vybaveni dostatečnými znalostmi pro řešení nejednoznačných případů. Především jim chyběla znalost jazyková. V raném novověku byly veškeré majetkoprávní případy řešeny vyšetřováním na místě prostřednictvím k tomu speciálně jmenované komise pracující „*in loco*“. Komisaři, stejně jako jejich předchůdci v době stavovského povstání, byli obvykle určováni podle zemských krajů, takže se předpokládala také jejich dobrá znalost terénu a místních poměrů. Bez práce v terénu ostatně nebylo možné zjistit potřebné konkrétní údaje; zvláště, pokud byly ztraceny nutné dokumenty, a bylo tedy třeba provádět ankety mezi obyvatelstvem. Komisaři kromě toho museli být znalí obou zemských jazyků. Písemné dokumenty, jež sloužily jako podklad k vyhotovování různých konfiskačních aktů, byly často psány česky. Z tohoto důvodu bylo nutno hledat vhodné osoby pro vykonávání funkce komisařů pouze mezi příslušníky české nižší šlechty, kteří byli věrní panovníkovi. Ne vždy se dařilo takové lidi dosti rychle najít. Čeští komisaři navíc museli ovládat německý jazyk, protože veškeré materiály se vyhotovovaly i v němčině. Celý proces se tak byrokratizoval a navíc hrozilo nebezpečí finančních a informačních úniků, na druhé straně bylo alespoň teoreticky zajištěno, aby v konfiskačním procesu nevznikaly chyby dané nepřesností shromážděných informací.³⁹⁵ Moravské konfiskace mimo jiné i z uvedeného důvodu nemohly být řízeny císařskou dvorskou komorou bez zprostředkování zemským gubernátorem. Postup byl tedy logicky složitější nežli například v případě konfiskací dolnorakouských. Kromě toho situace umožnila kardinálu Dietrichsteinovi, aby si ve funkci gubernátora (a později zemského hejtmana) vytvořil prakticky neomezené a nenahraditelné postavení.³⁹⁶

Pokud by se mělo vycházet ze statistického vyjádření vztahu mezi správně vyřízenými moravskými konfiskačními kauzami a objemem přenesutého majetku na jedné straně a chybami, nepřesnostmi či omyly úředníků na straně druhé, jak jej lze zjistit na základě materiálů císařské dvorské komory a dietrichsteinské úřední korespondence, zdál by se tento problém nejspíše naprosto zanedbatelným. Jak bylo uvedeno, přesto již ve sledované době na něj byla upřena náležitá pozornost. Ta sice byla do jisté míry nejspíše dána skutečností, že chyb svého partnera využívala císařská

(395) Na příkladu dřevohostického panství o uvedeném problému KNOZ, T.: *Državy Karla staršího z Žerotína*, s. 149–169.

(396) KNOZ, T.: *Pobělohorské konfiskace na Moravě jako komunikace*, s. 101–114. Srov. též BALCÁREK, P.: *Kardinál František z Dietrichštejna*, s. 65–72.

dvorská komora i Dietrichsteinova místodržitelská kancelář k osočování druhé strany a k posílení vlastní prestiže. Obavu z chyb však přece jen nelze podceňovat. Pro císařskou pokladnu z nich totiž vznikaly nezanedbatelné problémy, které nejednou znamenaly nemalé finanční ztráty, nutnost vyplácet náhrady v hotových penězích nebo dokonce postiženým osobám předávat náhradní pozemkové majetky. Podobné nesrovnalosti navíc neohrožovaly moravský konfiskační proces pouze ekonomicky, ale také v politické rovině. Císař pak musel s někdejšími rebely a s jejich rodinnými příslušníky jednat ze zcela jiné pozice nežli jako s poraženými porušovateli zákona. To mohlo samozřejmě značně poškodit jeho osobní prestiž a v důsledku zpochybnit právní validitu celého procesu pobělohorských konfiskací. Jak bylo uvedeno, vídeňským úředníkům především chyběla znalost moravské topografie, kterou naopak Dietrichstein jako olomoucký biskup tak dobře ovládal. Během první vlny přidělování konfiskátů se ukázalo, že císařská dvorská komora je díky svým chybám ochotna prodat i neexistující panství. Stačilo, aby na některém z úředních stupňů došlo ke zkomolení jména statku, například při jeho překladu z češtiny do němčiny. Tak tomu bylo v případě panství Bystřice pod Hostýnem, které před povstáním náleželo Václavu Bitovskému z Bítova a o něj koncem roku 1622 a počátkem roku 1623 usiloval český kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic. Německý překlad jména Bystřice pod Hostýnem [Bistritz under Hostain – se zkratkou Bistritz und. Hostain] byl zkomolen na Bystřici a Roštění [Bistritz und Rostain, jindy Helstain či Holstain]. Posledně jmenovaná lokalita, statek Roštění, se sice skutečně nacházela jen v nevelké vzdálenosti, ale byla součástí holešovského panství, které již tehdy Lobkovicovi patřilo díky dědictví po zemřelém bratrovi. Na dobové mapě Moravy navíc nechyběla ani místa s názvy Holštejn a Hoštejn. Českému kancléři tak málem byly prodány čtyři statky místo tří (zároveň žádal Dřevohostice a Prusinovice). Císařskou dvorskou komoru před blamáží zachránil kardinál Dietrichstein, který vídeňské úředníky na jejich omyl opakovaně upozornil. Napsal, že jde o kopec Hostýn. Ten je součástí jména městečka a statku pouze jako rozlišovací označení – „*pro differencia loci*“, neboť lokalit jménem Bystřice je na Moravě více. Podle kardinála to není ves ani statek, nýbrž „hora a les“, tedy „*ain Berg und Wald*“. Ani po tomto upozornění se ovšem nezdálo, že by se situace v centrálních úřadech změnila a Dietrichstein nad tímto stavem projevil značnou nelibost.³⁹⁷

(397) List kardinála Dietrichsteina císaři 19. 2. 1623: „...Berichte demnoch EKM gehorsambist, dass abberuhrtes fürgeschlagenes Guett nicht vier, sondern nur drey seyen, wie dann kheines vorhanden, so Helstain, sondern Bistritz under Hostain, so ain Berg und Wald, pro differencia loci genandt wurdet...“ MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů,

V jiném případě se takový omyl dokonce týkal nejen jména topografického, ale i rodového jména držitele, jímž byla *dominia* poměrně často označována. Konkrétně šlo o záměnu kunovických a kounických statků – „*kunowitsche und kaunitsche Güter*“, o jejichž udělení žádal jak Jiří z Náchoda, tak i Liechtensteinové Maxmilián a Gundakar. Hrozilo, že touto chybou budou statky přiděleny dvakrát, což by samozřejmě vyvolalo značné majetkoprávní potíže. Problém se v tomto případě řešil spíše preventivně a z textů jednotlivých přípisů se zdá, že na něj tentokrát kardinála Dietrichsteina upozornili úředníci císařské dvorské komory, snad aby dali najevo svou zasvěcenost a odbornou způsobilost. O konfiskované statky na Moravě se tehdy ucházeli oba mladší bratři Karla z Liechtensteina. Zatímco Maxmilián žádal o panství Ždánice, část panství Slavkov a Lomnice u Tišnova, Gundakar naproti tomu usiloval o Moravský Krumlov, Uherský Ostroh a „veškerá kunovicovská panství“. Ždánické i slavkovské panství patřilo v předbělohorském období Kounicům, Uherský Ostroh a některá další panství na východní Moravě naproti tomu pánům z Kunovic.³⁹⁸ K omylu vyplývajícího z nezcela pregnantní znalosti moravské topografie navíc mohla vést i skutečnost, že se nedaleko kunovicovského Uherského Ostrohu nacházelo kounicovské panství Uherský Brod a že také samotný Uherský Brod v minulosti pánům z Kunovic náležel.³⁹⁹ V takovém případě mohlo samozřejmě dojít ke snadnému omylu, vyvolanému třeba jen záměnou několika písmen v rodovém nebo v místním jménu. Vzhledem k rozsahu majetku, o který v tomto případě šlo, i ke společenskému a politickému významu pretendentsů na zisk někdejších kunovicovských a kounicovských majetků, si tentokrát císařské orgány nemohly žádnou chybu dovolit. Problém navíc zahrnoval zřetel původních držitelů: zatímco v případě pánů z Kunovic se konfiskace vztahovaly na veškeré žijící mužské příslušníky rodu, a tedy na všechna panství, v případě Kouniců se stali oběťmi konfiskací pouze někteří příslušníci rodu, zatímco ostatním na základě garance kardinála bylo povoleno konvertovat ke katolictví a zachovat si statky.⁴⁰⁰ K záměně proto nesmělo v žádném případě dojít. K podob-

inv. č. 417, kart. 140, leden 1623, fol. 51. KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 235–239; TÝŽ: „*Hostýn je hora a les*“, s. 149–169, zde s. 155–156.

(398) Žádost Maxmiliána z Liechtensteina o Ždánice MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 421, kart. 141, květen 1623. Zde i urgence nedoplatků Gundakara z Liechtensteina za Moravský Krumlov a Uherský Ostroh, fol. 94. Přičení statků pánů z Kunovic Gundakarovi z Liechtensteina TAMTÉŽ, inv. č. 423, kart. 142, červenec 1623, fol. 201–217v.

(399) Opis kupní smlouvy na panství Uherský Brod z roku 1624 uvádí Jetřicha z Kunovic jako prodávajícího a Oldřicha z Kounic jako kupujícího. MZA BRNO, G 436, Rodinný archiv Kouniců, inv. č. 1308, kart. 128, 1614.

(400) V případě pánů z Kunovic šlo o konfiskaci statků Jana Bernarda z Kunovic. V případě pánů z Kounic o Fridricha a Karla z Kounic, zatímco Lvu Vilému z Kounic (1614–1655)

ným problémům však čas od času docházelo také při existenci více lokalit se stejným jménem. Výše zmiňované upozornění kardinála na skutečnost, že se na Moravě nachází více míst s názvem Bystřice, dokazuje, že lze tento případ považovat pouze za vrcholek ledovce.⁴⁰¹

V některých případech také chyběla koordinace mezi různými úřady a mezi jejich nositeli. Proces pobělohorských konfiskací na Moravě probíhal po dvou úředních liniích (přes českou dvorskou kancelář a komoru na jedné straně a přes gubernátora Dietrichsteina na straně druhé). Komunikace mezi Dietrichsteinovým moravským gubernátorským úřadem a Liechtensteinovým místodržitelským úřadem v Čechách či Lobkovicovou českou dvorskou kancelář značně pokulhávala, mimo jiné také díky vzájemné nevěřivosti a podezřívání, které mezi třemi uvedenými vysokými úředníky panovalo.⁴⁰² Další problémy vznikaly díky níže postaveným úředníkům, jejich chybám, pomalé práci i díky ztrátám důležitých dokumentů, daným buď válečnou situací, nebo prostě šikovnou manipulací zainteres-

za slib jeho konverze, výchovy pod dohledem kardinála Dietrichsteina a svěření správy statků do rukou kardinála mohly být statky ponechány. Z rodu Dietrichsteinů nakonec pocházela i Marie Eleonora, druhá manželka Lva Viléma z Kounic. Karel a Fridrich z Kounic odešli do Slezska, kde Karel zemřel roku 1631. Fridrich a Maxmilián (jenž byl ovšem tělesně postižen a přezdívalo se mu Hrbáz) se po čase s povolením kardinála Dietrichsteina vrátili opět na Moravu, kde Fridrich po smrti bratra Maxmiliána převzal polovinu statku Uherský Brod. HRUBÝ, F.: *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*. Jeho deník z cesty do Itálie a Španělska a osudy kounické rodiny v letech 1550–1650. Brno 1987, především s. 7–47; KLINGENSTEIN, G.: *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*. Göttingen 1975, s. 29–40. O uvedených skutečnostech podávají svědeckví zápisy v konfiskačním a úpadečném protokolu. SLOVÁK, J. (ED.): *Moravský konfiskační protokol*, Karel a Fridrich z Kounic s. 12, Jan Bernard z Kunovic s. 18. D'ELVERT, CH.: *Die Kaunitze*. In: Wolny, G. (ed.): Taschenbuch für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Brünn 1827, s. 105–159. O správě statků Lva Viléma z Kounic kardinálem Dietrichsteinem podávají svědeckví četné materiály obsažené v Rodinném archivu Kouniců. Např. Nařízení kardinála Dietrichsteina slavkovským úředníkům (úředníkem byl tehdy Gabriel Litenčický ze Štěkře), aby byli poslušni Jana Jakartovského, kterého posílá do Slavkova na revizi celého panství. MZA BRNO, G 436, Rodinný archiv Kouniců, inv. č. 294, kart. 44, 1632. Lev Vilém z Kounic se ujal správy slavkovského panství až roku 1633, kdy byl uznán plnoletým. TAMŽÉ, inv. č. 252, kart. 40, 1633.

(401) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 417, kart. 140, leden 1623, fol. 51.

(402) Vztah mezi Liechtensteinem a Dietrichsteinem, který lze považovat za nikoliv zcela přátelský, dokumentuje list Karla z Liechtensteina jeho bratru Gundakarovi. SÚA PRAHA, 17/2, Morava, inv. č. 6144, Karel z Liechtensteina Gundakarovi z Liechtensteina ohledně rovnosti v placení daní. Nevraživost mezi Dietrichsteinem a Lobkovicem lze doložit na základě kardinálova přístupu k Lobkovicové snaze založit na východní Moravě rozsáhlé dominium. Kardinál Dietrichstein ve svém listu císaři datovaném v Mikulově 19. 2. 1623 vyjmenoval celou řadu důvodů, proč považuje předání dřevohostického, bystřického a prusinovického panství Zdeňku Vojtěchovi z Lobkovic za příliš složitou operaci. Patřily mezi ně vojenské akce valachů, stejně jako ekonomické zruinování panství a příliš vysoké dluhy ležící na panství. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 417, kart. 140, leden 1623, fol. 51.

sovaných osob. Výsledkem byly zmiňované „*Erinnerungen*“, v nichž panovník projevuje nelibost, že dosud nebyla naplněna jeho vůle.⁴⁰³ Dokud byl správcem Moravy kardinál Dietrichstein, uplatňoval se v moravském konfiskačním procesu přece jen relativně jednotný princip. Byl sice dán kardinálovým jednoznačným prosazováním propojení konfiskací s rekatolicizací a protireformací, ale zároveň jistou tolerancí a mírností k moravským nekatolickým šlechticům, s nimiž se většinou dlouhá léta dobře znal. Komplikace nastala ve chvíli, kdy byl kardinál Dietrichstein v červenci roku 1623, tedy v rozhodujícím okamžiku konfiskačního procesu, odvolán do Vídně a do čela správy země byla jmenována komise v čele s nejvyšším zemským sudím Lvem Burianem Berkou z Dubé.⁴⁰⁴ Berka ani zdaleka nebyl osobností, jež by se mohla vyrovnat kardinálovi, navíc byl pro celou řadu moravských šlechticů jako „místodržící“ zemský hejtman málo přijatelný. Jak dokládají materiály z pamětních knih císařské dvorské komory, jež samozřejmě v dietrichsteinské korespondenci zcela chybějí, pod Berkovou správou Moravy se skutečně konfiskační proces na určitou dobu zastavil. Poslední přípis, jenž byl zaslán kardinálu Dietrichsteinovi a byl zároveň zaznamenán v české expedici pamětních knih, byl datován k 12. červnu 1623, první dokument tohoto typu zaslán Berkovi až k 22. srpnu tohoto roku. I když dostupné dokumenty neposkytují o sledovaném problému příliš mnoho informací a byť byly v Berkově období řešeny (a v některých případech i vyřešeny) kauzy Víta Jindřicha z Thurnu, Tomáše Mignoniho nebo Jeronýma Bonaciny, lze konstatovat, že Lev Burian Berka z Dubé v prvních týdnech po svém jmenování úřad zastupujícího moravského místodržitele příliš nezvládl. Proces pobělohorských konfiskací byl opět pozdržen a s jeho pokračováním se muselo počkat až na návrat kardinála Dietrichsteina z Vídně.⁴⁰⁵

Problémy právní aplikace konfiskačních norem

Průběh konfiskačního procesu paradoxně komplikovala také neuspokojivá situace panovníka, jež byla jedním z důvodů jeho zahájení. Někteří žadatelé o konfiskovaná dominia byli císařskými věřiteli. Jejich nároky te-

(403) Podobné listy byly adresovány jak kardinálu Dietrichsteinovi na Moravě, tak i knížeti Liechtensteinovi v Čechách. Císař např. v případě týkajícím se Albrechta z Valdštejna v listu psaném v Rezně 27. 1. 1623 napomíná Liechtensteina, že věc stále ještě nebyla vyřízena. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, leden 1623, fol. 123.

(404) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 423, kart. 142, červenec 1623.

(405) HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, červenec – srpen 1623, fol. 179–207.

dy byly těžko zpochybnitelné a existovaly nezávisle na probíhajícím procesu konfiskací. Císařská dvorská komora nyní vlastně dostávala nebyvalou možnost takovéto dluhy splácet ve formě statků, zatímco jinak by tomu bylo možno ve značně omezeném rozsahu, například z odúmrťí. To mohlo být a podle svědectví dobových pramenů také v mnohých případech bylo považováno za výhodu, neboť komora v takové situaci nemusela sahat na své vlastní zdroje, ať již v hotových penězích, nebo třeba ve formě statků získaných odúmrťí a delší dobu komorou spravovaných.⁴⁰⁶ Bez rozsáhlých konfiskací by bylo nutno finanční prostředky na splácení takovýchto pohledávek hledat jinde, např. vypisováním zvláštních kontribucí. Problém spočíval v tom, že pobělohorské konfiskace, tak jak je prezentovala císařská propaganda, byly především politickým a právním procesem. Císař Ferdinand II. k jejich takto širokému uplatnění přistoupil se zjevnými cíli, k nimž nabytí finančních prostředků patřilo pouze sekundárně. Císařské úřady nyní musely s velkou pečlivostí dbát na to, aby při disponování s konfiskáty nedošlo ke zvýhodnění věřitelů ani v tom případě, kdy by jejich osoby neodpovídaly dalším panovníkovým podmínkám. I tak se stávalo, že byly statky na Moravě v individuálních případech poskytovány například velkým věřitelům z řad nekatolíků, ačkoliv Ferdinand II. dával v nejrůznějších dokumentech již od počátku dvacátých let najevo, že to není žádoucí postup a že se to může dít pouze v naprosto výjimečných případech.⁴⁰⁷ Uvedené části císařských dlužníků, kteří náleželi do předbělohorského nekatolického tábora (Náchod, Freihofen, Šlejnic, Zahrádecký, Forest), jejich finanční pohledávky u císaře pomohly překonat nebezpečí vyplývající z jejich „kacířské“ minulosti nebo dokonce přítomnosti.⁴⁰⁸ Císařských dlužníků, kteří měli eminentní zájem na splacení svých pohledávek ve formě konfiskátů, bylo i jinak dostatek: například Jiří z Náchoda, Michael Adolf z Althannu, Hanibal ze Schaumburga, Jan z Aldringen, Antonín Miniati, Estera Meggauová, Tobiáš Stumpf, Filip Holbein, Štěpán Schmidt z Freihofenu, Ladislav ze Šlejnic, Jindřich Zahrá-

(406) O tom MAUR, E.: *Český komorní velkostatek v 17. století*. Příspěvek k otázce „druhého nevolnictví“ v českých zemích. AUC. Philosophica et Historica. Monographia 49, 1975. Praha 1976; TYŽ: *Český komorní velkostatek a trb v druhé polovině 17. století*. SH 22, 1974, s. 53–114. Nejnověji BERÁNEK, V.: *Hospodářskosociální poměry komorních velkostatků na středním Labi v letech 1547–1630*. Neratovice 2002. (Disertační práce Filozofické fakulty UK Praha.)

(407) To se týkalo především „Reichspfnigmeistera“ Štěpána Schmidta z Freihofenu, v předkládané práci mnohokrát zmiňovaného, ale i celé řady dalších potřebných nekatolíků. Císař Ferdinand II. ovšem počítal s budoucí konverzí alespoň některých z těchto osob.

(408) HRUBÝ, F.: *Morauská šlechta roku 1619*, s. 143–146; HÜBEL, I.: *Die Achtungen von Evangelischen und die Konfiskationen protestantischen Besitzes im Jahre 1620 in Nieder- und Oberösterreich*. JbGGPÖ 58, 1937, s. 17–29.

decký ze Zahradek nebo Josef Forest.⁴⁰⁹ Lze předpokládat, že by se část z nich (Náchod, Althann, Schaumburg, Aldringen, Meggauová) o konfiskáty hlásili i bez svého finančního nároku u císaře a zdůvodňovali by je jinými zásluhami, takto jim však bylo umožněno docílit značného snížení kupní ceny konfiskátů.

Nedostatky ve znalosti místních poměrů

Dalším prvkem komplikujícím průběh konfiskačního procesu byl také nedostatek znalosti místního prostředí a vztahů. Sám císař Ferdinand II. do vypuknutí konfiskací nikdy delší dobu na Moravě nepobýval a osobně znal pouze dosti ohraničený okruh příslušníků moravské šlechty. Vztah k nim si v takovém případě vytvářel na základě obecných soudů a zařazení dané osoby na společenském žebříčku či v náboženském a politickém táboře, popřípadě na základě informací zprostředkovaných třetími osobami. Navíc zřejmě zcela nepronikl do jemného propletence osobních vztahů, kde byli vzájemně svázáni rodinnými i osobními pouty i příslušíci rozdílných konfesí či politických táborů a kde existovaly pevné vazby i napříč sociální strukturou.⁴¹⁰ Ukázalo se to například v jeho vztahu s kardinálem Dietrichsteinem, kdy císař a jeho gubernátor v procesu konfiskací nezdůvodňovali rozdílná stanoviska. Dietrichsteinovy postoje vůči jednotlivým rebelům i pretendentům na zisk konfiskátů byly individuální, méně formální a vykazovaly osobní angažovanost i dobrou znalost prostředí a lidí. V případě Moravy tedy mohl Ferdinand II. pouze v omezené míře aplikovat postupy užitě v rakouských zemích. Dokonce i ty osoby z řad moravské šlechty, které se na habsburském dvoře vyskytovaly ještě před vypuknutím stavovského povstání, si musely k Ferdinandovi Štýrskému nacházet cestu, neboť jejich služba Matyášovi Habsburskému vůči nim mohla v očích nového císaře budit nedůvěru.⁴¹¹

Také další komplikace souvisela s nedostatky ve znalosti místního prostředí a vzájemných vztahů. Císařští úředníci i přes zkušenosti z rakouského prostředí při plánování konfiskačního procesu na Moravě zřejmě v plné míře nepočítali ani se skutečností, že takřka každý rebel měl mezi „bezúhonnými“ procísařskými a nejednou i katolickými aristokraty jak nejbližší příbuzné, tak i věrné přátele. Jelikož na ně císař musel přece jen brát ohled, do značné míry byl nucen ustoupit ze své snahy o exemplární

(409) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 415, kart. 139, listopad 1622; inv. č. 416, kart. 140, prosinec 1622; inv. č. 431, kart. 143, březen 1624.

(410) VÁLKA, J.: *Přehled dějin Moravy*. II, s. 142–145.

(411) FRANZL, J.: *Ferdinand II.*, s. 119–127.

potrestání viníků. Ačkoliv není dostatek přímých důkazů, lze například Ferdinandovo povolení nenápadnému pohřbu nekatolíka a povstalice Adama Štátného Žampacha z Potnštejna v Olomouci chápat jako projev ohledu na jeho příbuzného Zdeňka Žampacha, jenž stál po celou dobu povstání i po něm věrně na straně císaře a jehož Hodonín se opakovaně stal baštou odporu proti Uhrům a Bethlenovi.⁴¹² Loajální příbuzní a známí vedle toho sloužili jako žadatelé o odpuštění povstalcovy viny (a tím i o restituci původních statků nebo poskytnutí kompenzace). Právě taková ingerence byla jedním z projevů výše zmiňovaných neformálních vztahů v zemi. Za povstalce se totiž velmi často přimlouval i významný představitel procísařské strany. A naopak představitelé císařského tábora při snaze zachránit své příbuzné, rodinné majetky a nebo získat majetky nové z konfiskátů velmi často přimluvu vyhledávali. Na Moravě mezi časté přimluvce za povstalce i nabyvatele konfiskátů patřil v první řadě kardinál František z Dietrichsteina, ale kupodivu také Karel starší ze Žerotína. Seznam zprostředkovatelů a přimluvců za odsouzené moravské povstalce sestavil František Matějek. Zařadil do něj v první řadě Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a jeho ženu Polyxenu z Pernštejna. Dále Adama ml. z Valdštejna, který však sám v některých případech vyhledával přimluvu třetích osob. Není nezajímavé, že se katolík a vysoký procísařský úředník Valdštejn obrátil na nekatolíka Karla st. ze Žerotína jako na svého přimluvce (prostřednictvím své sestry a jeho ženy Kateřiny), když chtěl ochránit jejich společného příbuzného Pertolda Bohobuda z Lipé.⁴¹³ Žerotín se tímto způsobem mimo jiné zasadil

(412) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 421, kart. 141, květen 1623. Žampachové byli podobně jako Kounicové spřízněni i s rodem Žerotínů, když Mariana Žampachová z Potnštejna byla manželkou Jana ze Žerotína. Již před vypuknutím stavovského povstání byli konfesionálně rozděleni. František Hrubý k roku 1619 zaznamenává Adama Štátného jako nekatolíka, zatímco Zdeněk Žampach byl podle něj katolíkem. Podle Josefa Pilnáčka se stavovského povstání zúčastnili evangelíci Karel Zdeněk a Adam Štátný z Potnštejna, kterým byly z tohoto důvodu majetky konfiskovány. PILNÁČEK, J.: *Staromoravští rodové*, s. 141–142; PAPROCKÝ Z HLOHOL, B.: *Zrcadlo slavného Markrabství moravského*, fol. 95, 149; *Ottův slovník naučný*. Sv. 27, s. 754; HRUBÝ, F.: *Moravská šlechta r. 1619*, s. 145–146; SLOVÁK, J. (ED.): *Moravský konfiskační protokol*, s. 46. Zdeněk Žampach z Potnštejna se v pobělohorském období cítil mít dokonce tak velké zásluhy, že neváhal císaře požádat o výjimku a chtěl si na svém hodonínském panství ponechat novokřtěnce, jejichž pobyt na Moravě byl jinak přísně zakázán. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 491, kart. 159, březen 1629.

(413) Například Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic Matějek označil za „hromosvod“, k němuž se sbíhaly prosby postižených osob. Přimluvy podle něj v některých případech procházely až třemi stupni, než se dostaly k rozhodujícímu činiteli. Jako příklad uvádí případ Pertolda Bohobuda z Lipé. Jeho nevlastní bratr Adam ml. z Valdštejna se obracel na Karla st. ze Žerotína, aby se přimluvil u kardinála Dietrichsteina, a ten měl zase intervenovat u císaře. MATĚJEK, F.: *Morava za třicetileté války*, s. 90–92.

i o vzestup svých příbuzných Baltazara ze Žerotína a Jiřího z Náchoda.⁴¹⁴ Poměrně známý je i případ publikovaný Františkem Hrubým. Jeho obsahem byla žádost Karla staršího ze Žerotína o přímluvu za restituci svého východočeského panství Brandýs nad Orlicí, adresovaná knížeti Karlovi z Liechtensteina. Jejich vzájemná korespondence totiž dává možnost nahlédnout do myšlenkových postupů, očekávání i způsobů argumentace všech zúčastněných stran. Karel starší ze Žerotína ve své prosbě o přímluvu použil v jednom textu obě dvě možné cesty. Skombinoval racionalistickou právní a politickou argumentaci s citovým nátlakem: Na jedné straně velmi přesně Liechtensteinovi popsal svůj případ a svůj výklad opatřil náležitou právní kvalifikací. Konfiskaci považoval za neplatnou od samého počátku nikoliv proto, že by šlo o nelegální princip, nýbrž z toho důvodu, že nebyla provedena právoplatnými zemskými úředníky. Konfiskující direktorium a sněm konfiskaci provedly pouze „*pod jménem a titulem*“ nejvyšších úředníků království. V osobní části dopisu Žerotín především mezi řádky apriori počítal s náklonností Ferdinanda II., která měla ovlivnit i Liechtensteina. Vedle toho nemohl nepočítat s tím, že Liechtenstein byl jeho někdejší spolužákem v Ivančicích a že oba moravští velmoži vyrostli ze stejných kořenů. Zdá se, že v daném případě nakonec nebyla přímluva Karla z Liechtensteina u císaře ani potřeba a že šlo především o to, aby český místodržící s náležitou přičinlivostí dohlédl na své podřízené.⁴¹⁵

(414) KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 196–205. Později byl Žerotín přímluvcem také v případě vysokého císařského úředníka, „Reichspfennigmeistersa“ Štěpána Schmidta z Freihofenu, který se velmi zasloužil o císařskou pokladnu a proto by teoreticky protekci někdejšího hejtmana v daném okamžiku fakticky nedisponujícího žádným politickým vlivem nemusel potřebovat. Karel starší ze Žerotína, ačkoliv jistě sám nepatřil mezi oblíbence císaře Ferdinanda, za nějž by se naopak díky svému postoji v době „Valdštejnovy olomoucké zrady“ i svému jednání po návratu na Moravu mohl považovat Jiří z Náchoda, několikrát vystoupil ve prospěch tohoto svého zetě v listech adresovaných kardinálu Dietrichsteinovi a Karlovi z Harrachu. Nejspíše to souviselo s jeho bratrskou konfesi, k níž roku 1622 stále ještě náležel. Žerotín o něm říká, že „oba jsou věrní Bohu“. Podobně se ve stejné době přimlouval také za hraběte z Hodic a svého druhého zetě Zikmunda z Tiefenbachu. Velmi důsledně (i když nakonec marně) se pokoušel dosíci vyjmutí z konfiskačního protokolu svého někdejšího dvorního lékaře Matyáše Timina z Otenfeldu. Karel starší ze Žerotína ovšem vystupoval podobným smírným způsobem i opačným směrem, např. když v listu adresovaném Štěpánu Schmidtovi z Freihofenu obhajoval postup kardinála Dietrichsteina i svůj vlastní postup v době povstání. Žerotínovy přímluvy obecně směřovaly ke smírnému řešení sporů. ZA OPAVA, prac. Olomouc, Rodinný archiv Žerotínů, ŽD 14, fol. 1–14. Tento typ Žerotínových suplík pokračoval po celé období konfiskačního procesu. Ještě roku 1636 se v dopise adresovaném kardinálu Dietrichsteinovi zastává Bohunka Bítovská, rozené z Vického, vdovy po „Hauptrebelovi“ Václavu Bítovském, aby jí byly ponechány její statky. Ve své žádosti apeluje na kardinálovo přátelství. Podobně se zasatává také svých příbuzných Baltazara ze Žerotína a Anny Marie ze Žerotína. TAMTÉŽ, ŽD 15, 29. 1. 1636, fol. 217; 12. 2. 1636, fol. 218.

(415) SÚA Praha, Stará manipulace, Z 22, Žerotínové, č. 21, Správa brandýských panství,

Zdaleka ne vždy přimlouvec uspěl: Dietrichstein například prosazoval na Starý Jičín johanity, císař již měl ale tento statek se starým hradem připraven pro Liechtensteina. Do celého procesu navíc začala zasahovat obrovská řada lidí, uplatňující vlastní zájmy na úkor císaře. Mnozí z nich byli nižšími úředníky, kteří sice neměli nijak zvlášť velké právní kompetence, o to větší byl v atmosféře všeobecného zmatku a rozvratu jejich faktický vliv. V každém případě však podobné žádosti ovlivňovaly konfiskační proces natolik, že musel císař zvažovat další postup.

Komplikace způsobené řádním vojsk

Posledním, nicméně ani zdaleka ne nejméně závažným problémem, bylo chování vojáků, kteří v době konfiskací v zemi operovali. Řádní vojsk, jež bylo svázáno s kampaněmi třicetileté války, na první pohled zdánlivě s průběhem konfiskací nesouviselo. Ve skutečnosti však tomu bylo jinak. Stav bezvládní i řádní vojenských oddílů všech armád, které bez vnímání rozdílu mezi přítelem nebo nepřitelem drancovaly a pálily, zabíjely a ničily, den ze dne snižoval hodnotu konfiskovaných panství.⁴¹⁶ V důsledku toho se současně s materiály týkajícími se moravského konfiskačního procesu mezi dietrichsteinskými akty ke správě Moravy ve značném množství objevovaly také stížnosti velkého počtu moravských šlechticů, mezi nimiž nechyběli ani nabyvatelé konfiskátů, na řádní vojsk na jejich statcích a z toho vznikající ohromné škody. Kardinál Dietrichstein tyto stížnosti ve svých listech posléze přenášel na císaře. V oceňovacích protokolech z tohoto důvodu musela být dokonce zavedena položka na odčítání poškození panství válkou od původního „tabulkového“ stavu.⁴¹⁷ Zpravidla se sice jednalo o snížení o částku, jež ani zdaleka neodpovídala vzniklým škodám, přiměla však kardinála Dietrichsteina i další osoby spjaté se správou země k úvahám nad vztahem mezi konfiskačním procesem a dalším vedením války. Kardinálovi se zdálo, že by soustavné snižování hodnoty statků, způsobené jejich plundrováním, vyjídáním nebo pustnutím, mohlo přivodit kolaps konfiskačního procesu. Snížení kupních cen, na něž by z uvedených důvodů naléhali nabyvatelé konfiskátů, by totiž při

fol. I–IV, 19–20; HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. I, s. 449–451. KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře*, s. 64–69.

(416) MATĚJEK, F.: *Škody způsobené na Moravě řádním vojskům za třicetileté války*, s. 83–94. Matějek sice zdůrazňuje, že v době povstání se stížnosti na stavovské vojsko nevyskytují, což má být podle jeho názoru způsobeno menší nekázní povstaleckých oddílů, ve skutečnosti by ovšem tato hypotéza vyžadovala většího ověření. TAMTĚŽ, s. 83.

(417) HRUBÝ, F.: *Odbady konfiskovaných moravských velkostatků*, s. 124–149. Srov. též KNOZ, T.: *Kosudům moravských bradů*, s. 249–263.

pokračující válce a majetkové nestabilitě mohlo vést až k ekonomickému propadu. Císařská pokladna by pak z konfiskací nejen neměla žádný profit, ale z výtěžku by se nezaplátily ani náklady na samotný konfiskační proces. Na Dietrichsteina, ale také přímo na velitele vojenských oddílů, se navíc obraceli i ti nabyvatelé konfiskátů, kteří již statky převzali a nyní se snažili zastavit jejich další znehodnocování.

Moravští šlechtici i noví nabyvatelé statků v zemi v nastalé situaci opravdu okamžitě opustili ideologicky formulovaná stanoviska a začali se chovat racionálně jako pozemkové vrchnosti. Stejným způsobem, jako se k problematice vojenských tažení stavěly vrchnosti po celé předbělohorské období.⁴¹⁸ Držitelé dominií začali naléhat na velitele vojenských oddílů (bez ohledu na to, že mnozí z nich sami byli takovými vojenskými veliteli), gubernátora Dietrichsteina i samotného císaře, aby odklonili tažení vojska na jiné území nebo aby nedovolili ukvartýrování vojáků právě na jejich dominiu. Stejně se chovali šlechtici, kteří měli záměr panství po určitém čase prodat, jako ti, kteří na nabytých statcích mínili založit svou novou rodovou rezidenci. V obou případech totiž potřebovali, aby jejich majetek neztrácel na finanční hodnotě. Stejně tak nastalá situace vyrovnávala rozdíly mezi přístupem původní moravské šlechty a nově přichozích nabyvatelů konfiskátů. Přímo ukázkovým případem je chování Karla staršího ze Žerotína, který byl svými poddanými nucen zajistit bezpečnost přerovského panství vůči útokům Uhrů a Valachů.⁴¹⁹ Nakonec ovšem utrpělo prakticky stejné ztráty i od posádky císařských, která se měla o klid ve městě a na celém panství postarat. Také tento případ byl řešen až na nejvyšší úrovni. Do problému byli nejdříve zataženi Maxmilián z Liechtensteina a Albrecht z Valdštejna, posléze i císař Ferdinand II. Dietrichstein i císařské úřady museli neustále řešit problematiku škod, působených jejich vlastními vojáky.⁴²⁰ V první fázi války to na Moravě bylo především

(418) Podobné formulace se často vyskytovaly již v zápisech předbělohorských zemských sněmů a sjezdů, kam je vnášely vrchnosti, přes jejichž panství měly vojenské oddíly procházet. MZA BRNO, A 3, Stavovské rukopisy, Památky sněmovní, sv. 1–7.

(419) V tomto případě jde tedy o stížnost nekatolických přerovských měšťanů na vojska vlastního tábora, a nikoliv nepřitele. Podobně tomu bylo i v dalších případech, kdy si Liechtenstein, Dietrichstein, Žampach nebo Náchod stěžují na vojska císařská. K Žerotínově případu KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 178–183; BRANDL, V. (ED.): *Spisy Karla staršího z Žerotína*. Listové psaní jazykem českým. Sv. 2. Brno 1871, s. 392–413. Výklad o ochraně přerovského panství na základě pramenů uložených v MZA BRNO, G 10, Sběrka rukopisů, inv. č. 755, Kopiář Karla st. ze Žerotína, fol. 3–8v. Karel st. ze Žerotína se během dvacátých let 17. století snažil zabránit řádění vojáků na všech svých panstvích a podobně si počínali i další moravští aristokraté. ZA OPAVA, prac. Olomouc, Rodinný archiv Žerotínů, ŽD 14, dopisy Františku Dietrichsteinovi, Antonínu Miniátimu, Maxmiliánovi z Liechtensteina, Janu Arnoštovi ze Scharfenberga, Zikmundovi z Tiefenbachu, fol. 1–17v.

(420) KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 178–183.

řádění vojáků z pluku Zdeňka Žampacha z Potnštejna, jednoho z nejaktivnějších žadatelů o konfiskáty, na majetcích získaných dalším velkým nabyvatelem konfiskátů, knížetem Karlem z Liechtensteina. Situace překročila veškeré únosné meze a vyvolávala silné spory mezi jednotlivými přívrženci císaře.⁴²¹ Úspěšně si stěžoval také Karlův bratr Gundakar z Liechtensteina, který dosáhl odsunu vojska ze svého čerstvě nabytého panství Moravský Krumlov. Podobně jako tomu bylo takřka ve všech analogických případech, také v kauze Moravského Krumlova byla žádost prezentována jako projev ochrany poddaných, sužovaných především od polských, tedy spojeneckých císařských vojáků.⁴²² Na stejná polská vojska si ostatně ve stejné době stěžoval také další z císařových věrných, Seifried Kryštof Breuner ze Stubingu, a jiní císařští straníci v čele se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic si zase stěžovali na vojsko španělské.⁴²³ Podobné situace se v dalších letech opakovaly velmi často a mezi stěžovateli se vedle Liechtensteinů, Dietrichsteina a Žerotína ocitli například také sám Zdeněk Žampach z Potnštejna či Jiří z Náchoda, tedy dva císařští velitelé, jejichž pluky řádily na cizích statcích, a byli proto objekty mnoha stížností, a kteří se naopak své vlastní nabyté statky před řáděním vojsk svých kolegů snažili ochránit. Není ani vyloučeno, že svými kritickými suplikami chtěli eliminovat stížnosti na své vlastní osoby nebo alespoň v panovníkových očích podpořit své majetkové nároky.⁴²⁴ Vojenské excesy se však odehrávaly na statcích celé řady dalších šlechticů: na slavatovské Telči, na valdštejském Fryštáku (jenž byl součástí lukovského panství a na určitou dobu se ho dokonce zmocnil Jan Adam z Víckova), berkovském Velkém Meziříčí, biskupské Kelči a mnohých dalších.⁴²⁵ Na tovačovském panství

(421) Jako příklad stovek podobných stížností může sloužit případ stížnosti Litovle a Karla z Liechtensteina na vojsko Zdeňka Žampacha. MZA BRNO, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 408, kart. 137, fol. 55–58, citovaný list císaře kardinálu Dietrichsteinovi fol. 55–55v.

(422) „...über das noch sechs Compania Polakn Inen auf dem Hals khommen...“ TAMTĚŽ, inv. č. 422, kart. 142, červen 1623, dopis císaře kardinálu Dietrichsteinovi, fol. 143–144.

(423) List Ferdinanda II. Breunerovi o problematice Lisovčiků HHSTA WIEN, Archiv Grafenegg, Akten, Schachtel 28, Seifried Christoph Breuner. K problematice řádění Lisovčiků srov. též DYKOVÁ, S.: *Lisowczycy v letech 1619–1620*. Brno 2002 (bakalářská práce uložená na Historickém ústavu FF MU Brno); WISNER, H. *Lisowczycy*. Warszawa 1976; MACŮREK, J.: *České povstání r. 1618–1620 a Polsko*. ČMM 61, 1937, s. 1–48, 152–194, 289–362. O rozmístění španělského vojska na Moravě MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 397, kart. 133, květen 1623.

(424) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 412, kart. 138, srpen 1622. Žampachovi se navíc za řádění jeho vojáků nic nestalo, protože měl za stavění vojska u císaře velké pohledávky.

(425) TAMTĚŽ, inv. č. 418, kart. 140, únor 1623. O roli Jana Adama z Víckova FIALOVÁ,

se kvůli jeho poškození dokonce musela pořizovat zcela nová taxace. Mnozí moravští šlechtici si navíc prosadili odklon tažení vojska od jejich statků již preventivně a kardinál Dietrichstein dokonce musel přistoupit k jmenování zvláštních komisařů v čele s Donem Baltazarem Marradasem, kteří by se starali o disciplínu a dodržování vojenského řádu. Samozřejmě, že jejich počínání nemohlo být příliš úspěšné.⁴²⁶ Konfiskační proces zcela stagnoval v těch částech země, které ani v prvním pololetí roku 1623 ještě stále nebyly pod vojenskou kontrolou císařské strany a císařská vojska či vojska císařových spojenců se tady střídala s vojsky panovníkových nepřátel. To se týkalo především východních částí Moravy – Valašska, Hostýnských a Oderských vrchů, Slovácka a částečně i východních částí Hané. Zde přetrvávala bezpečnostní nestabilita, která znemožňovala práci konfiskačních komisařů a navíc neustále měnila taxace i odhady statků konfiskovaných v této části Moravy. Zmíněná nestabilita, která zde ostatně přetrvávala až do konce třicetileté války, značně ochromovala výkon státní správy, v úřednicích vyvolávala panický strach o vlastní osoby a dlouho zabraňovala ukončení konfiskačního procesu.⁴²⁷

Výsledkem celé řady problémů bylo v roce 1623 vydání příkazů k pozastavení konfiskací na Moravě, zmiňované v předchozí kapitole. Ty sice měly i nadále pokračovat v neztenčené intenzitě, ale v daném okamžiku to znamenalo potřebu provést revizi dosavadního stavu předávání konfiskátů a pro dosud volné statky najít nové uchazeče. Stalo se tak na základě císařova příkazu z 21. března 1623 a rezoluce i pozdější odvolání kardinála Dietrichsteina na jednání do Vídně nejspíše byla jedním z důvodů k zahájení prací na konfiskačním a úpadkovém protokolu. Ferdinand II. navíc v uvedeném dokumentu opět potvrdil svoji svrchovanost při rozhodování o osudu konfiskovaných statků.⁴²⁸ I nadále se sice nemohl obejít bez služeb kardinála Dietrichsteina, měl ovšem dostatek moci, aby jeho snahy o samostatnou politiku na Moravě úspěšně kontroloval a přizpůsoboval je svým vlastním dlouhodobým cílům.

V.: *Jan Adam z Víckova*. O Velkém Meziříčí MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 409, květen 1622, srov. též HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. I, např. s. 27–60, 123–140, 196–223 atd.

(426) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 414, kart. 139, říjen 1622.

(427) KNOZ, T.: *Zpráva o služební cestě*. Cesta lobbického úředníka Samuela Horáce Rožďalovského z roku 1648. In: Malíř, J. – Chochohláč, B. (edd.): *Pocta Janu Janákovi*, Brno 2002, s. 321–343; Týž: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 258–284.

(428) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 419, kart. 141, fol. 71–71v.